

СТОРІНКИ З МИНУЛОГО

Травень
2025 р.

видання дрогобицьких краєзнавців Число 5 (37)

МІСЯЧНИК ІСТОРІЇ, КУЛЬТУРИ ТА ПОБУТУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

ФРАНКО В ГІМНАЗІЇ

З моїх споминів (мовою оригіналу)

ІВАН ФРАНКО
* 15. VIII. 1856. † 28. V. 1916.

Іван Франко. В-во «Бібльос».
Львів, 1920-ті рр.

дася за інструктором до тих предметів. Разом з товаришем Ярославом Рошкевичем вишукали ми собі саме Івана Франка за інструктора. Франко був дуже здібний, відзначаючий. Він ішов до VII кл. й охотно рішився обох нас учити. Так учив нас цілий рік і ми йому щось там платили. Але за той час ми так пізналися і заприяттелилися, що він уже від нас ніякої заплати не хотів брати й учив нас лише з приязни в цілім другім році аж до своєї матури¹. Є це дуже гарний рис його характеру, що вже в молодих літах у нього проявився.

В гімназії був Франко дуже скромний і не-смілий. Ходив у полотняній блюзі, носив багато книжок і дуже багато читав. У вищих класах треба було і йому подумати про ліпшу гардеробу, тож з тим звернувся до мене, а я просив свого вуйка Фаерайсля (Feuereissl), лісничого з Унятич, і він вибрав Франкові матерію на убрання, а кравець Фішель (Fischel) йому те убрання зробив. У ньому став Франко вже сміливий; у ньому й приїхав до нас до Вацович² на село, до моїх родичів, а потім

і до Рошкевича до Лолина в долинські гори. Тут запізнався він вперше з нашими родинами і зачав з нами на добре товаришувати.

У вільних хвилях ми виходили собі на село, то до Вацович, то до Унятич, а то й до Нагуєвич, до рідного села Франка і до його хати, де гостили нас сметаною і пирогами. Франко став уже далеко сміліший і одного разу, коли ми були в VI кл., вибралися ми в чвірку до Унятич, до мого вуйка на Зелені свята – з Дрогобича пішки. Там застали ми багато гостей. Час був прекрасний, погода чудова, і ми всі, гімназисти, вибралися з парубками купати коні до ставу. Тимко Чичилович, наш товариш, розібрався і далі з фірманами на став, плавати на конях. Та з ним сталася цікава пригода. Ледви віхав він у воду, як гарна біла кляча, на котрій він сидів, дістала скоботи і махнула з ним сполошена додому через село до стайні. Всі гості сиділи саме у вуйка на ганку, як голий Тимко влетів на Пегазі до брами, перелетів поперед ганок і залетів аж до стайні. Була то сенсація немала і сміху доволі – а Франко над ставом аж клався зі сміху, бачучи ту пригоду Чичиловича.

Так прожили ми два роки, ставши нерозлучними товаришами і приятелями Франка.

По матурі перенісся Франко до Львова на університет і забрав зі собою і Ярослава Рошкевича до VII кл. академічної гімназії. Мені родичі не дозволили переноситися до Львова і я лишився в Дрогобичі, аж до матури.

З початку ми з Франком переписувалися і він присилав на мої руки різні книжки; одначе за те прийшлося мені потерпіти, бо коли він став у Львові визначним в колах молоді і соціалістом та приятелем Павлика, то зачали слідити його кореспонденцію і знайшли в мене аж в Дрогобичі. І так перед самою матурою зіхала до мене слідча комісія, забрала всі книжки й кореспонденцію Франка з моєї хати і мені грозило виключення з гімназії. Але директором гімназії був Керекярто, людина чесна і справедлива, то не допустив до того, сказав мені, що я можу до матури сідати і так я щасливо перейшов гімназію.

¹ Матура – іспит зрілості після закінчення навчального вузу.

² Вацовичі – нині с. Залужани.

Франко мешкав у Дрогобичі на бориславському передмісті в одній старої жінки (в останній хаті) і там ми часто оба з Рошкевичем до нього заходили. При дуже нужденній лампі читав він нам то свої поезії, то «Кобзаря» Шевченка, то дещо зі Словацького й Міцкевича, а деколи і славніших німецьких поетів. Узагалі любив розмови про славних людей та поетів, з котрими нас зацікавлював.

В році 1906 або 1907 дрогобицька гімназія святкувала 50-літній ювілей свого існування. Зіхалися давні ученики гімназії і відбулося

торжество при великій здвизі гостей в польському «Соколі»³. Тут директор гімназії Старомейський зазначив у довшій промові, що та гімназія видала м. ин. таку визначну індивідуальність, як Івана Франка, що підніс українську науку й письменство до світового значіння. Франка на тому ювілею не було.

о. *Гіполит ПОГОРЕЦЬКИЙ*

Велдіж, 28. V. 1926.

Газета «Діло». – Львів, 8 червня 1926 р., С. 2.

³ Нині Центр душпастирства молоді Самбірсько-Дрогобицької єпархії на вул. Т. Шевченка.

СВЯТА ФРАНКА

(мовою оригіналу)

Львів.

Товариство руханкове і сторожі вогневої «Луг» у Львові влаштувало 13. ц. м. велике свято в честь Франка на площі Сокола-Батька. Присутніх було кілька тисяч людей, до збірних вправ стануло 821 Луговиків і Луговичок, що заступали 26 лугових товариств. Було кількадесятень людей в одностроях. Суботня злива з градом, що в різних підльвівських селах наробила страшних шкід, відбилася на чисельности цього свята, подібно як кілька днів тому на чисельности свята сокільського. Все ж таки слід признати, що на луговому святі площа роїлася від гарних селянських строїв, особливо дівочих, коли між тим на сокільському святі переважала інтелігенція. Саме свято було дуже ріжноманітне. Отже були вправи Луговиків вільноруч (512) і Луговичок хустинами (309), ритмічні вправи Луговичок і вправи Луговиків топірцями, прецизно виконані вправи сикавкою («Луг», Рудно), масові вправи вільноруч, національні танці («Сокіл» III.), аркан і т. п. Цікаво виглядали ритмічні вправи львівських Луговичок, до яких співав міш. хор з Чижикова і Рудна. Точки, що їх мало виконати спорт. тов-

«Україна», в більшості відпали, відбулася зате гра в летучого мяча, якою й закінчено це свято. До вправ і в часі перерв грали дві оркестри (з Миклашева й Рогатина). При кінці слід зазначити, що свято львівського «Луга» відбувалося під небувалою опікою поліції. На площі і в найближчій їй сусідстві було «тільки» 2 комісарів, 2 заступників, кільканацять цивільних (тайних) агентів і 60 поліцаїв в поготівлі. Скільки поліції сконсигновано подальше, не знаємо. Поліція не мала, розуміється, ні разу нагоди до «інтервенції», хоч її всевидюче око заглядало в кожний куток, а чутке ухо підслухувало кожний звук українського слова й української пісні.

Газета «Діло». – Львів, 16 червня 1926 р., С. 3.

Дрогобич.

На 19 і 20 червня ц. р. місцевий повітовий комітет призначив Франкове Свято. Вечером 19 відбудеться концерт, а 20-го мала відбутися святочна Академія. Однак Академія не вдалася зовсім, бо ніхто з повіту не явився. Як причину можна подати зливні дощі, котрі перешкодили селянам прибути на це свято.

Однак дійсна причина лежить глибше. В Дрогобичі Франка поділено на буржуазного й робітничого. До цього не повинен був довести місцевий комітет. Навпаки – всіма силами треба було старатися, щоб такий поділ не мав місця. А коли місцеві організації ставили тверді умови, належало справу передати Краєвому Комітетові, який був би рішучо занявся посередництвом. У таких випадках краще навіть уступити, ніж доводити до крайности й наражувати при тому на дуже немилі ситуації саму справу й особи, непричасні в сумних місцевих усобицях. Дня 21 червня відбулося робітниче свято Франка, що випало дуже величаво.

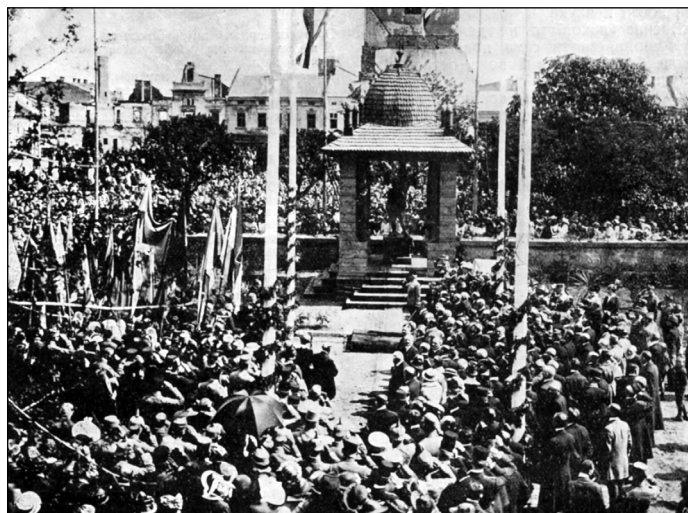
Газета «Діло». – Львів, 24 червня 1926 р., С. 2.

Іван Франко. Захар Беркут. Худ. Я. Пстрак.
Накладом Я. Орештайна в Коломиї, 1910-ті рр.

«ЗГАДУЮЧИ ВИЗВІЛЬНИЙ ДЕНЬ...»

14 травня 1916 р. площа Ринок Дрогобича була щент заповнена людьми. Адже неабияка подія – відкриття «Лицаря в збруї» – сколихнула усе місто. Нагода спорудження монумента була неабиякою – річниця визволення Дрогобича і повіту від московських наїзників¹. Тисячі людей

Відкриття «Збруйного Лицаря» в Дрогобичі.
Казимир Павло Гужковський виголошує
святкову промову до народу.
(Часопис «Шляхи», 30 червня 1916 р., с. 437).

Відкриття «Збруйного Лицаря» в Дрогобичі.
Казимир Павло Гужковський і консул Гайнце серед січовичок.
(Часопис «Шляхи», 30 червня 1916 р., с. 472).

заповнили площу, були присутні численні достойники та усі національні спільноти міста. Відкриття пам'ятника перетворилося у справжнє величаве свято. Цю подію широко висвітлювала тодішня львівська преса та періодика (журнал «Шляхи» від 30 червня 1916 р., С. 471-472; газета

¹ Окупація Дрогобича і повіту московитами під час Першої світової війни (1914 – 1918) тривала близько восьми місяців – вересень 1914 р. – травень 1915 р.

«Українське слово» від 17 травня 1916 р., С. 1-2)².

Московит був спільним ворогом для українців, поляків, австрійців, євреїв, які тоді мешкали в Дрогобичі. Саме тому до комітету, який займався питаннями спорудження Лицаря, входили представники кожної з цих спільнот (див. нижченаведений документ).

У 2015 р., до сторіччя визволення Галичини від москалів, питання відновлення дрогобицького Лицаря активно піднімалося ентузіастами. Як не дивно, воно наштовхнулося на значний опір, у тому числі й істориків. Однак, якщо взяти до уваги те, що монумент був споруджений з нагоди перемоги над москалями і сьогоднішню криваву російсько-українську війну, то, згідно логіки і здорового глузду тих, хто проти його відновлення, можна вважати такими, що підігрують москві. Це справа очевидна. Твердження, що Лицар не український, а імперський чи ще якийсь, не витримує жодної критики. Монумент став Символом нашої свободи, на яку і сьогодні зазіхає москаль і цим усе сказано.

Доцільність відновлення дрогобицького Лицаря очевидна, адже він:

1. Став Символом свободи і перемоги над москалем як для українців, так і для інших національних спільнот, які тоді входили до складу Австро-Угорщини.

2. Став Символом милосердя і добротності, оскільки у «Фонд Лицаря» надходили значні кошти³ для вдів і сиріт тої кривавої війни.

3. Ініціатором спорудження монумента був український діяч, виходець з давнього українського шляхетського роду Казимир Павло Гужковський (1864 – 1919), полковник уланів австрійської армії, на той час повітовий староста в Дрогобичі, згодом – в Сокалі.

4. Лицар об'єднав усі національні спільноти, які тоді проживали у Дрогобичі, спільним ворогом для яких був москаль.

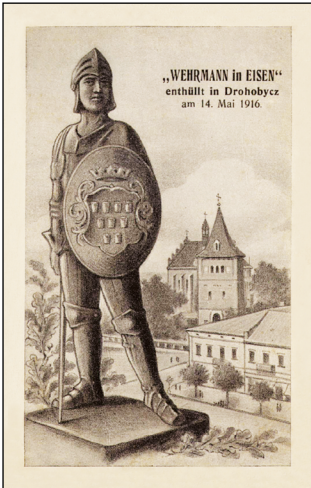
5. Зрештою, став би окрасою міста і, мабуть, жоден турист не пройшов би повз нього, не зробивши світлину на пам'ять, популяризуючи тим самим Дрогобич.

Те, що він, як, зрештою, і пам'ятник Грюнвальдській битві⁴, до сьогодні не відновлений, є, на жаль, прикрим фактом. З цього випливає, що у

² Про дрогобицького Лицаря див. «Лицар в збруї для міста Дрогобича і повіту». В. Садовий, Х. Турчик. Дрогобич, 2015 р. В-во «Коло».

³ Лише в день відкриття Лицаря було зібрано фантастичну на той час суму – 400 000 корон (газета «Українське слово», 17 травня 1916 р., С. 2).

⁴ Про доцільність відновлення пам'ятника Грюнвальдській битві див. «Сторінки з минулого», березень 2025 р.

«Лицар в збруї», відкритий у Дрогобичі 14 травня 1916 р. Поштова листівка.

Лицаря, до нас дійшов великий цікавий документ стосовно цього монумента. Це лист-прохання о жертви для вдів і сиріт тої кривавої війни з нагоди його відкриття. Друкований у квітні 1916 р. українською, польською та німецькою мовами і це дає підстави вважати, що розсилався багатьом заможним людям – нафтовим магнатам, підприємцям, банкірам, а також керівникам різноманітних організацій та установ. У даному випадку адресований інженерові Стефанові Сулімірському – заступнику директора краевого нафтового товариства, який проживав у Бориславі. Наводжу україномовну частину листа.

Відкриття Лицаря можна вважати однією з найзнаковіших подій в історії Дрогобича. Те, що його відновлення наштовхується на спротив означає, що дрогобицька спільнота ще й досі важко хвора. Чи є надія на її одужання?..

Інженер Стефан Сулімірський.
Часопис «PRZEMYSŁ NAFTOWY» – «Нафтовий промисел». Львів, червень 1929 р., с. 321.
Саме йому був адресований наведений лист.

багатьох пам'ять вельми коротка, а, як відомо, народ, який забуває своє минуле, позбавлений достойного майбутнього.

Цього року виповнюється 110 років визволення Галичини від давнього заклятого ворога – москаля. Як Дрогобич це відзначить?..

Свідок історії

Окрім вищезгаданої галицької періодики, де описані урочистості при відкритті дрогобицького

Ваша Всечесности!

Дрогобич, в цвітні 1916.

За кілька тижнів зближає ся річниця дня, в якім пощастило ся нашому славному в успіхах війську відбити заняті Москалями повіт Дрогобич і прогнати ворога, який всьо нищив та рабував.

Згадуючи визвольний день, в якім населене, що стогнало під тяжким ярмом варварів, відзискало свободу, а для нашого краевого промислу привернено назад багаті скарби землі, звертаємо всі наші повні вдячності серца до Всевишнього та рівночасно з тим і журимо ся о тих, яких батьки і сини полягли в тяжкій борбі за вітчину.

В свідомій обовязку вдячності для нашої оружної сили і ми бажаємо злагодити недолю вдів і сиріт по поляглих багатирях.

На засіданю комітету 25. марта с. р. ухвалено, щоби в річницю освободження міста поставлено в Дрогобичи

Лицаря в збруї

для міста і повіта, а дохід з датків і з вбиваня цвяхів обернено по половині на вдови і сироти по жовнірах з краю Галичини і на позісталих по поляглих ц. і к. оружної сили.

Комітет переконаний, що при тій акції, яка має охоронити вдови і сироти від гіркої нужди, не бракне нікого. Кождий най дає по силам. Повіт Дрогобич має несчислимй багачства землі, промисл відзискав по освободженю повіта багаті зиски і певно причинить ся в значній мірі до тої помічної акції.

Комітет просить проте Вашу Всечесність поперти всіми силами ту акцію та помочи їй як датком так і вбиванем цвяхів в лицаря в збруї.

Датки від 20 — 1000 корон потверджувати ме комітет артистично викінъчеим письмом, висші понад 1000 корон гарним дипломом.

Основателі, які жертвують висше 5000 корон дістануть на підставі памятникя на вічний спомин основательну плитку, на якій буде вигравіроване їх імя і назвиско.

ЗА КОМІТЕТ:

Казимир Гужковский

ц. к. підполковник і управитель Староства.

Тадей Хлаповский
Дир. акц. тов. „Галиція“.

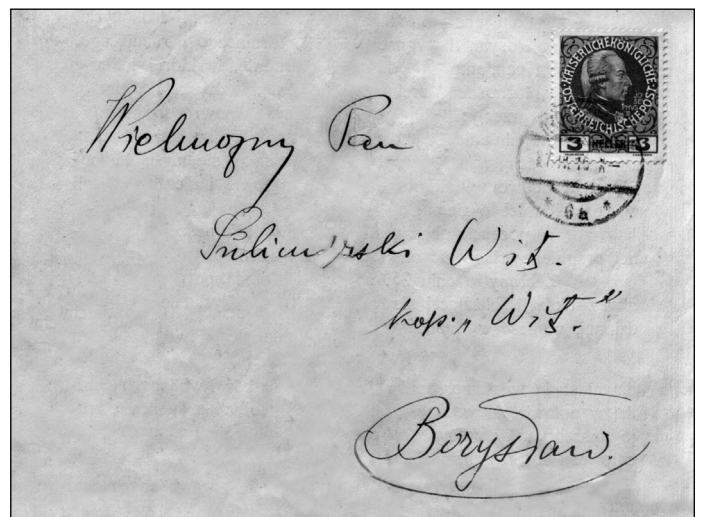
о. Іван Бурдяк
ректор.

Яков Фаєрштайн
власитель дібр.

Карл Роблек
ц. і к. капітан.

Др. Емерих Бак
ц. і к. надпоручник.

Др. Здіслав Слушкевич
Директор Банку Промислового.

Володимир САДОВИЙ

ТАМ НА ГОРІ, НА МАКІВЦІ...

Хто не чув про овіану стрілецькою славою гору Маківку на Високому Бескиді Українських Карпат? Це там, на початковому етапі Першої світової війни, протягом 29 квітня – 2 травня 1915 р. відбулися запеклі бої Легіону Українських Січових Стрільців (УСС) зі значно переважаючими московськими окупантами. Москалі прагнули повернути собі верх Острий, що відкривав союзникам Австрії – німецьким військам – шлях у долину р. Оряви для подальшого наступу на Сколе-Стрий.

Для кращого розуміння ситуації варто нагадати передумови воєнного лихоліття. У 1912 р. Болгарія, Сербія і Чорногорія відвоювали у Туреччини решту своїх етнічних земель на Балканах. Це посилювало політичні суперечності між Австро-Угорщиною і Росією. Галицькі політики зрозуміли, що між цими державами назріває війна. Українці повинні стати на бік Австро-Угорщини і проти Росії як головного ворога українства. Виникла потреба у власній військовій силі. В березні 1913 р. у Львові було створено товариство «Січові Стрільці» з осередками при товариствах «Січ» і «Сокіл». Для вишколу молоді засновано «Пласт», з якого поповнювалися ряди «січовиків» і «соколів». Далі виникли секції «Сокіл-Батько» і «Січові Стрільці-II», котрі невдовзі об'єдналися.

Щорічний здвиг (збори) за участю 12 тисяч членів цих товариств у Львові припав на неділю 28 червня 1914 року. Того дня в столиці Боснії Сараєві сербський націоналіст Гаврило Принцип убив спадкоємця австрійського престолу Франц-Фердинанда і його дружину. Після відмови сербського уряду видати вбивцю, 28 липня 1914 р. Австрія оголосила війну Сербії. Союзниця Сербії Росія почала загальну мобілізацію. Своєю чергою союзниця Австро-Угорщини – Німеччина прийняла російську мобілізацію як виклик собі та своїй союзниці і 1 серпня 1914 р. оголосила війну Росії, 3 серпня 1914 р. – її союзниці – Франції, а 4 серпня напала на нейтральну Бельгію. Це призвело до вступу у війну 4 серпня 1914 р. Англії проти Німеччини. Так почалася Перша світова війна. Зійшлися у двобої Антанта в складі Англії, Франції та Росії і Троїстий союз у складі Німеччини, Австро-Угорщини та Італії (у 1915 р. Італія вийшла з нього і приєдналася до Антанти).

Події наздоганяли одна одну. Дня 1 серпня 1914 р. представники політичних партій утворили Головну українську раду (ГУР), котра представляла галицьке українство у Першій світовій війні. Наступного дня ГУР оголосила збір добровольців.

Українське Легіону в Карпатах. Лейт. З. Носковський, Пор. Гелена Степанів, Лейт. Я. Технола, Лейт. Я. Ярмозич, Кадет-Аспірант Софія Балецька, 8. III. 1915.

Українські Січові Стрільці на горі Маківка. 8. III. 1915 р.
Світлиць І. Іванець. Видання Центральної управи Українського легіону у Відні (Австрія).

Сформувалась Українська бойова управа (УБУ), що висунула назву – Українські Січові Стрільці. Масово відгукувалася молодь віком до 18 років і чоловіки віком понад 50 років, котрі не підлягали мобілізації, а також не військовозобов'язані, загальною до 30 тисяч.

Дня 3 вересня 1914 р. добровольці з'їхалися до Стрия. Там відібрали 2,5 тисячі чоловік і привели їх до присяги. Було створено два однотисячні курені і одну половину куреня (по-сучасному батальйони), сотні (роти), чоти (взводи) і рої (відділення). Командантом (командиром) I-го куреня став Михайло Волошин, II-го – Гриць Косса́к, III-го півкуреня – Степан Шухевич. Загальне командування Легіоном УСС здійснювали командант Михайло Галушинський і його команда в складі Степана Томашівського, Дмитра Катамая, Михайла Новаковського, Ярослава Індишевського та Антона Жили.

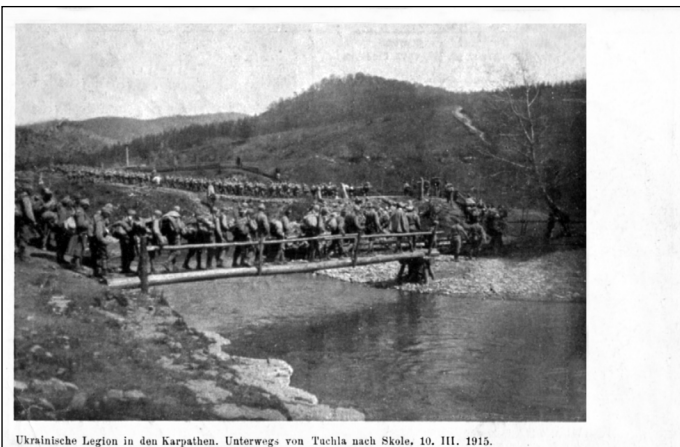
Військовий вишкіл відбувся в селах Горонді та Страбичеві біля Мукачеве на Закарпатті. Дня 10 вересня 1914 р. командування відрядило сотню Василя Дідушка для охорони Верецького і Гусного перевалів, 17 вересня 1914 р. – сотню Осипа Семенюка в напрямку Сянок, 20 вересня 1914 р. – сотню Осипа Букшованого до Чинадієва на Закарпатті. Від цих трьох дат почалася слава бойова історія УСС.

Дня 25 вересня 1914 р. сотня Осипа Семенюка між Туркою і Сянками вперше вступила у бій з ворогом. Наступними віхами звияжнього шляху УСС став бій за Сянки, оборона Ужоцького перевалу і села Веречків Нижніх. Дня 28 жовтня 1914 р. сотня Володимира Сроковського здобула штурмом гору Ключ неподалік Сколього, котра стала першим символом стрілецької слави.

Сувора зима 1914–1915 рр. спричинила фронтове затишся. Командування вирішило зайняти оборону вздовж хребта Бескидів, який зробився тимчасовим кордоном між воюючими сторонами. Дії УСС звелись переважно до контролю за противником. Цим займалися до 50 маневрених стрілецьких стеж – бойових груп з 10-20 досвідчених вояків, котрі здійснювали рейди в запілля російської армії. Чи не найуспішніше діяла стежа автора слів стрілецької пісні «Ой у лузі червона калина» Григорія Труха. Втім, важкі гірські умови, глибокий сніг, сильні морози, віддаленість від населених пунктів обернулись для УСС обмороженнями і втратами. Стрільців відвели в тил для відпочинку та поповнення.

У середині січня 1915 р. в Карпати прибули кілька німецьких полків і разом з австрійськими частинами почали наступ через села Жупане та Вижлів у напрямку Лавочного. Проте розвинути успіх їм не вдалося. В середині лютого 1915 р. I-й курінь УСС утримував позиції біля підніжжя гір Татарівки та Чиряка. Перший і другий курені УСС Григорія Коссака і Сеня Горука дислокувались у сусідніх селах Грабовці та Головецьку неподалік Маківки. У сотні майбутнього командувача УГА ЗУНР Дмитра Вітовського виник задум створення «Пресової квартири» УСС, що відіграла визначну пропагандивну роль у боротьбі УСС та збереження їх історії для нащадків. У тому ж часі почав виходити стрілецький часопис «Шляхи».

Настала весна 1915 р. Наприкінці квітня німецькі війська відбили верхівку Острий на Маківці і відкрили шлях в долину р. Оряви і до м. Сколього. Відкинути їх москалі не зуміли і вирішили здобути гору Маківку як опорний пункт австрійської оборони, після чого прорватися на Закарпаття і розвинути наступ у напрямку Угорщини. Для цього вони сконцентрували три піхотні полки чисельністю до 10 тисяч багнетів.

Ukrainische Legion in den Karpathen. Unterwegs von Tuchla nach Skole, 10. III. 1915.

Українські Січові Стрільці в Карпатах 10.III.1915 р.
По дорозі з Тухлі до Сколього. Світлив Ю. Буцманюк. Видання
Центральної управи Українського легіону у Відні (Австрія).

Упродовж 29 квітня – 2 травня 1915 р. ворог розпочав наступ на Маківку. Стратегічну гору захищали австро-угорські частини крайової оборони, угорські та галицькі ополченці.

Про звитяжні для УСС дні залишив спогади четар Богдан Гнатевич. Спершу москалі, які ночували в лісі перед стрілецькими окопами, – пише він, – намагались тихцем захопити позиції УСС вгорі. Стрільці знищили прицільним вогнем кілька ворожих лав. Після двогодинної кривавої «науки стріляння» москалі відкотились у долину. Вранці 30 квітня 1915 р. заgrimіли московські гармати. Декілька батарей били по вершині Маківки. Падали вікові смереки. Земля вкривалась ямами і трупами. Внизу, під натиском густих москальських сірих мас не витримала лінія оборонців. Тримався лише вершок Маківки. Але й туди, під прикриттям убивчого гарматного вогню, натискала сіра лава шинелей і папах.

Вся увага стрільців зосередилася на ворогові перед окопами. Вони незчулись, як замовкли ворожі гармати, і на них посипались ручні гранати (тоді новий вид зброї. - Авт.). Чета сотні Осипа Будзиновського рвонула вгору і ще трохи стримала ворожі лави. Кількадесят стрільців на вершині гори вогнем поставили нову загороду москалям. З тридцятьох дул посипався дощ свинцю. Проте він не спинив тих ворогів, котрі йшли ліворуч і не зустріли спротиву. Москалі захопили хребет гори. Становище було грізне.

Саме в цей момент на підмогу наспів I-й курінь Григорія Коссака і дві сотні мадярських новобранців. Разом із залишками обох сотень II-го куреня Сеня Горука вони рушили в напрямі вершка Маківки. Австрійська артилерія ударила знизу туди і по тилу ворога. Вогонь косив ряди тимчасового переможця і відтяв його від задів. У найгрізніший момент бою мадярські сотні похитнулись і покинули позиції. Вся оборона лягла на плечі стрілецтва. Спинивши московський натиск, стрільці кинулися вперед. За третім разом москалі були розбиті. Їх безладні юрби потрапили в полон або відкотилися донизу. Гору так густо встелили ворожі трупи, що їх годі було перейти.

Перемога українського війська на Маківці стала другою після перемоги гетьмана Івана Виговського над московськими окупантами під Конотопом у 1659 році. За підрахунками, проти ворога героїчно бились I-й курінь УСС у складі сотень Осипа Букшованого, Романа Дудинського, Зенона Носковського та Осипа Семенюка і половина II-го куреня УСС у складі сотень Осипа Будзиновського, Андрія Мельника і одна чота із сотні Омеляна Левицького. Вони й відкинули

ворога донизу. Однак 30 квітня 1915 р. він знову пішов на позиції січових стрільців. Тоді вони вдруге змусили москалів утікати, перейшли у контрнаступ і захопили в полон 173 окупанти.

Найзапекліший бій за Маківку розгорівся 1 травня 1915 р. На позиції січових стрільців густо полетіли гранати. На допомогу оборонцям підоспів I-й курінь УСС. Ворожий наступ захлинувся, і стрільці кинулись уперед. Третя атака УСС змусила москалів залишити вершину Маківки і розбігтись. На полі бою залишились до 200 ворожих трупів. Чимало москалів потрапили у полон. Дня 2 травня 1915 р. на підмогу УСС підійшли дві сотні німецьких гренадерів. Москалі вкотре пробували повернути собі гору і вкотре безуспішно. Невдовзі австро-німецька армія прорвала оборону противника на Лемківщині й почала звільняти українську землю. На Маківці запанувала тиша. Взимку-навесні 1915 р. противник втратив понад 10 тисяч солдатів і офіцерів убитими, в кілька разів більше пораненими та обмороженими. Прикро, що більшість із них були етнічними українцями з підмосковної України.

Втрати УСС у боях на Маківці становили 54 стрільці вбитими і 76 пораненими (інші джерела називають дещо інакші цифри).

Ukrainische Legion in den Karpathen, Gräber der Gefallenen auf dem Berge Makiwka.

Українські Січові Стрільці в Карпатах. Могили полеглих стрільців на горі Маківка. Світлив Я. Рудницький. Видання Центральної управи Українського легіону у Відні (Австрія).

Кілька років високогірний стрілецький цвинтар залишався покинутим і недоглянутим. У 1925 р. стрийські пластуни прилучилися до його впорядкування та підтримання у належному стані. Походи на Маківку почали здійснювати і дівчата-пластунки. Саме Маківка підказала членам ОУН ідею насипання символічних стрілецьких могил у більшості галицьких сіл, котрі перетворилися на об'єкти поклоніння молодого покоління в боротьбі за волю України. На

Ukrainische Legion in den Karpathen. Im Schützengraben auf dem Berge Makiwka. 18. III. 1915.

Українські Січові Стрільці в Карпатах 18.III.1915 р. В стрілецькім закопі на горі Маківка. Світлив Ю. Буцманюк. Видання Центральної управи Українського легіону у Відні (Австрія).

вшанування УСС, в січні 1944 р., було створено військову округу-5 УПА-Захід «Маківка».

Так через роки Маківка перетворилася на місце щорічного паломництва українських патріотів, як і Тарасова Гора у Каневі на Черкащині. Від 1920 рр. мандрівки, всупереч переслідуванням і репресіям окупаційних режимів, продовжувались. Протягом 1950 – 1980 рр. Маківку відвідували лише окремі сміливці або маленькі групи. Наприкінці 1980 рр., у руслі національного відродження і на зорі незалежності України, походи на Маківку відновилися у ширшому масштабі.

Окрім мандрівок на Маківку, відбувалося вшанування подвигу УСС і по іншому. У 1930 р. скульптор Сергій Литвиненко викарбував прізвища 34 героїв Маківки на бронзовій таблиці, встановленій у церкві в с. Тухлі на Сколівщині. У 1968 р. Управа Комітету Стрийщини в Америці видала пам'ятну відзнаку на честь подвигу УСС на Маківці. За Незалежної України вийшла поштівка «95 років перемоги над москалями», конверт з маркою, погашеною спеціальним ювілейним штемпелем, книга автора цієї статті «Маківка нашої слави» (три видання). У 2025 р., стараннями львівських громадських діячів Олега Рудницького і Андрія Левика, скульптора Василя Гурмака, викарбувано нагрудну медаль, присвячену 110-річчю бойового подвигу УСС.

У 1999 р. на Маківці відкрито реконструйований і оновлений Меморіальний військовий цвинтар УСС з 50 іменних надгробків, його взято під охорону держави. У 2015 р., з нагоди 100-річчя подвигу Маківки, замість стилізованих козацьких хрестів з мармурової крихти встановлено хрести з натурального каменю. Щороку, в першу неділю серпня, відбуваються урочисті походи і поїздки на гору Маківку. Поетичним

же апофеозом її слави слугують строфи з авторського вірша «Маківка»:

*Є Еверести в кожній з країн,
Які змагають до життя без пуга,
А нам надала в його бік розгін
Ти, Маківко, повіки незабуга.*

*Тому до тебе йтимуть сотні літ,
Вершино слави в голубих Карпатах,
Бо ти в майбутнє наш державний хід
Оберігаєш, мов стрілець на чатах.*

В нових історичних умовах стрілецьку звитягу продовжили УВО, ОУН та УПА, а в наші дні – «Небесна сотня» Майдану, учасники АТО, воїни героїчних Збройних сил України на фронтах російсько-української війни. На їхню честь названо вулиці, площі, школи, парки, сквери, заклади, встановлено меморіальні, пам'ятні та ювілейні знаки, таблиці, написано художні твори, пісні, картини тощо. Воїстину, слава наших героїв не вмере, не поляже вовіки!

Роман ПАСТУХ,

Журналіст, письменник, краєзнавець.

ПОЛЬСЬКИЙ НАГОРОДНИЙ ХРЕСТ ЗА ГОЛОВНИЙ ВОКЗАЛ У ЛЬВОВІ НА ГРУДЯХ УКРАЇНЦЯ

Нації, які мали більш розвинені державницькі традиції, чудово розуміли, що кожна нагорода містить відомості не тільки про певну подію, але є виявом пам'яті, до якої був причетний нагороджений. Окрім того, така відзна-

ка виконує виховні функції, спонукає молоде покоління пишатися предками.

Польська нація вже мала свої давні традиції, тому відразу, коли у 1918 році відновилася польська держава, подбала про власні військові нагороди. Навіть незначні локальні події відбулися у нагородній системі, що додавало сили учасникам битв, навіть окремих боїв.

Одна з таких локальних відзнак – «Бронзовий хрест», яким нагороджували учасників боїв за головний вокзал у Львові. Він розміром 3 x 3 см. Як тільки 1 листопада виникла Західна Українська Народна Республіка (ЗУНР), поляки зчинили у Львові заколот. Саме з 2 до 22 листопада польські вояки боролися за вокзал, який і здобули. Власне цим боям і присвячений хрест. Ним було нагороджено Тадея Генсьорського, дрогобичанина з Війтівської Гори. Мені подарувала хрест його донька, сказавши: «Батько мав багато нагород, та не раз картав себе, що він, як українець, воював

проти українців. Я продала колекціонерам його нагороди. А цей хрест чомусь ніхто не купив».

Тоді Галицька Армія не мала нагород. «Золотого Тризуба» – бойову відзнаку УГА, що її виконав М. Бринський у Станіславові, так і не було запроваджено. Після тритижневих вуличних боїв галицькі війська залишили Львів, згодом галичан витіснили за річку Збруч на Велику Україну.

Там начальний вождь УГА – генерал Мирон Тарнавський – зробив кілька спроб запровадити нагороди. Не раз із коштами відправляв посланців до Відня, щоби замовили і привезли нагороди. Можливо, вони були пограбовані чи загинули в дорозі, або з грішми починали нове щасливе життя. Але хай там як, нагороди залишилися лише мрією.

У новітній період історії, коли триває російсько-українська війна, є потреба у різних нагородах. Загинув вояк за Україну – поховали з великими почестями. Однак, ми масово не нагороджуємо, щоби не знецінити нагороди.

Там, зверху, є люди, які роблять тільки зло. Деякі з них виступали й виступають за ліквідацію взагалі нагород, почесних звань, за те, щоб у нас нічого не було. Вони стверджують, що це залишок тоталітаризму, сталінізму, советчини. Люди так домагаються успіхів. Наприклад, нещодавно ліквідували нагородження золотими та срібними медалями відмінників – випускників шкіл.

Нагороди – це наша пам'ять, наша історія, а безбатченкам цього не зрозуміти!

Петро СОВ'ЯК